

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

ДОБРО ПОСІЄШ –
ДОБРО ПОЖНЕШ

Уроки доброти

Черкаси – 2011

Автори-укладачі:

С.А. Гаряча, завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти ЧОПОПП,
кандидат педагогічних наук, завідувач обласного центру гуманної педагогіки;

Л.Н.Добровольська, методист лабораторії дошкільної та початкової освіти
ЧОПОПП.

Збірка містить розробки уроків та виховних заходів, на яких
утверджуються не слова про добро, а почуття у серцях та добрі справи.

Для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Рекомендовано до друку вченою радою ЧОПОПП.

Протокол №5 від 29.12.2011 р.

Вступ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливого значення набуває необхідність утвердження у суспільстві гуманістичних цінностей добра, справедливості, честі, гідності, совісті, обов'язку, відповідальності.

XX століття ознаменувалося приходом у світ дітей нового покоління. Такі діти характеризуються гіперактивністю, загостреним почуттям справедливості, не переносять неправди. Поведінка сучасних дітей не вкладається у рамки звичайної педагогіки, тому зараз особливої популярності набирає Гуманна Педагогіка.

Основою класичної педагогіки, створеної М.Квінтиліаном, Я.-А.Коменським, Й.-Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, К.Ушинським, А.Макаренком, Я.Корчаком, В.Сухомлинським і прекрасними сузір'ями мислителів є Любов і Добро.

У програмі виховання гуманістичних цінностей учнів 3-4 класів В.А. Киричок добро визначає як одну з вищих цінностей, яка включає особистість у суспільні відносини на основі гуманістичних принципів.

У програмі читаємо «Добро по своїй суті – духовне утворення, що фіксує певний стан людської душі..

Похідним від добра є інше поняття – «доброта» (гуманність).

Змістовний аспект доброти – здатність людини творити добро, добродіяння. Цей моральний феномен має багатофункціональні прояви і включає такі змістові компоненти (прості моральні якості): справедливість, повага людської гідності, безкорисна допомога, вміння прощати і просити вибачення, протидіяти злу і насиллю.

Складові духовно-емоційної сторони доброти: чуйність, співчуття, співпереживання, милосердя, співучасть, співрадування.

Форми вираження доброти: миролюбність, терпимість, великодушність, делікатність, поступливість».

У свій час В.О.Сухомлинський відзначав, що діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про честь і безчестя, людську гідність; у них навіть своє вимірювання часу; в роки дитинства день здається роком, а рік вічністю. «Виховання в молодшому шкільному віці – від 6 до 10 років – я назвав би школою сердечності». Видатний педагог називає елементарну азбучну істину шкільного виховання, з якої починається школа. Це утвердження в кожній людині доброти, сердечності, чуйності, готовності прийти іншому на допомогу, чутливості до всього живого і красивого.

Сучасний класик педагог-гуманіст Ш.О.Амонашвілі вважає, що дитина у нашому житті – це величне явище і виховувати її будь-як не можна ні в якому разі. Ось чому основними принципами методики Амонашвілі стали: Доброта, Милосердя, Сердечність, Співпереживання. На його думку в душі кожної дитини є чаша, яку треба наповнити благородними образами. А образи ці учитель повинен черпати із своєї душі, літератури, природи. Для цього треба самим розуміти всю важливість покликання бути педагогом.

Ідея Амонашвілі проводити уроки добра, уроки серця, уроки щастя знайшли своє відображення у формуванні етичної культури молодших школярів. Діти вперше пізнають на смак добро і зло та вирішують для себе одвічну проблему бути чи не бути. Чи вибрати тернистий шлях добра і сіяча мудрості, утверджувача справедливості, чи плити за течією річки життя.

Зміст програм та підручників у початковій школі має великі можливості для духовно-морального виховання. Проте, ще від учителя залежить який урок він підготує для дітей, чи зачепить струни дитячих душ, чи проростуть філософські уроки (уроки-роздуми, уроки добра, уроки мудрості) в уроках, які піднесе дітям в майбутньому саме життя.

Основна школа

*Бойко Світлана Миколаївна,
класний керівник 7 класу Смілянської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №16 Смілянської міської ради*

Тема. Добро починається з тебе.

Мета. Формувати в учнів морально спрямовані життєві цінності громадянина і патріота, плекати християнські чесноти; розвивати навички до узагальнення та систематизації знань, інтеграції інформації, отриманої з різних сфер наукового пізнання та інтуїтивного – ситуативного досвіду; виховувати почуття любові до ближнього, бажання робити добро.

Епіграф. *Перед розумним треба схилити голову, а перед добрим стати на коліна. (В. Гете)*

Хід уроку

(В класі звучить музика Ф.Шуберта "Діва Аве Марія".)

1 учень. Добрим бути просто чи не просто?

Не залежить доброта від зросту,
І дитина робить добру справу.
Як не кине друга на поталу.
Як людей полюбиш, пошануєш,
Силу для Добра в душі відчуєш.
І закрутиться земля скоріше.
Якщо разом станемо добріші.
Доброта з роками не старіє,
Доброта від холоду зігріє
І якщо вона як сонце світить.
То радіють і дорослі й діти.

2 учень. Врятує світ краса –

Завжди так говорили.
Тепер врятують світ любов і доброта,
Бо однієї вже краси занадто мало.
Тож, люди, на землі
Спішіть добро творити,
Щоб нам не згинуть у морі зла,
Щоб кожен міг серед краси прожити
У царстві справедливості, любові і добра!
Сказав мудрець: живи, добро звершай,
Та нагороду за це не вимагай.
Лише добро й у вищу правду віра
Людину відрізняє від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра!

Вчитель.

Доброта і добрі вчинки, співпереживання і щиросердечність, взаємодопомога і милосердя – це в характері нашого народу ще з давньоруських часів. Цілком природним і закономірним вважалося допомогти знедоленому, нещасному, поділитися шматком хліба, дати притулок бездомному, захистити старість і немічність, порятувати хворого чи каліку, заступитися за беззахисного і скривдженого.

Є красива легенда, що коли народжується дитина, Бог запалює на небі нову зірку і посилає до дитинки ангела-охоронця. Уві сні ангел цілує дитя тричі: в чоло – аби воно було розумне, в личко – щоб було красиве, та в груди, аби здоров'я, любов і доброта вселилися в його тіло, серце та душу.

Вправа.

Закрийте, будь ласка, на хвилинку очі, відкиньте всі негаразди і проблеми сьогоднішнього дня і посміхніться (обов'язково від душі), відкрийте очі і посміхніться своїм товаришам. Чи відчули, що в класі нібито стало ще тепліше і світліше? А коли ви посміхаєтесь, у вас щасливі і добрі обличчя. А це означає, що тут зібралися добрі люди.

Вчитель.

Тож епіграфом нашого класного заходу буде вислів В.Гете «Перед розумним треба схилити голову, а перед добрим стати на коліна».

А девізом уроку я взяла слова Шалви Амонашвілі з книги «Амон Ра»:

Незалежно від того, чекають від тебе добра чи ні –
Твори добро.

Незалежно від того, помітять твої добро чи ні –
Твори добро.

Незалежно від того, приймають твоє добро чи відкидають –
Твори добро.

Вчитель. З чого починається добро? Давайте почнемо розкривати велику таємницю природи
Добра

Перед Вами таблиця. На ній Ви бачите слова, які мають різне значення:

любити, сподіватися, шана, ненависть, байдужість, біль, повага, злагода, хороший, тривога, ніжність, сумний, хвороба, справедливість, війна, кров.

Завдання. Знайдіть слова, які символізують Добро.

Вчитель. Ви правильно визначили значення слів. Ми зробили 1 крок до визначення поняття Добро. А як ви уявляєте Добро?

Робота в групах. Завдання для груп.

I група. З чим у вас асоціюється добро? З яким предметом ви пов'язуєте це поняття?(Сонце).

II група. Якщо його зобразити у вигляді музики, яка це буде музика?

III група. Яким кольором ви намалювали б Добро?

Презентація роботи груп.

Вчитель. Готуючись до цієї виховної години ви дали письмову відповідь на запитання: «Якою людиною тобі хочеться стати?». Ви всі хотіли стати сильними, мужніми, красивими, здоровими, багатими, розумними, винахідливими, але, чомусь, ніхто не згадав про доброту, про те, що хотів би в першу чергу, бути добрим і милосердним. Чому ви соромитися своєї доброти? Адже без доброти немає справжньої доброти серця, яку одна людина віддає іншій, неможлива душевна краса.

Для того, щоб краще розібратися у цьому питанні ми рішили використати різні джерела мудрості: біблійної, міфологічної, народної. Клас був об'єднаний у три групи. Кожна група презентує свої джерела.

I група презентує релігійні джерела

1-й учень. Я вважаю, що найкращу відповідь можна знайти в наймудрішій книзі – Біблії, де сказано «Добро – все, що виходить від Бога, благо – це все, що позитивно оцінюється Богом, що є важливим для людського життя, що дає можливість людині морально, розумово та духовно жити, зростати, бути щасливою, досягти гармонії та досконалості».

2-й учень. «Хто просить у тебе, то дай, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся від нього». Це сказано в Євангеліє від Матвія.

«Не стримуй добра тому, хто має в ньому потребу, коли в силі твоєї руки це вчинити». Книга пріповістей Соломона.

3-й учень. У притчі Христа, що знаходиться в Євангелії від Луки, розповідається про те, що один чоловік ішов з Єрусалиму, і попався розбійникам, що обдерли його, і завдали йому рани, та й утекли, покинувши ледве живого його.

Проходив випадком тією дорогою священник один, побачив його, і проминув.

Проходив же там один самарянин, та й натрапив на нього, і, побачивши, змилосердився. І він підійшов, і обв'язав йому рани, наливши оливи й вина. Потому його посадив на худобину власну, і приставив його до гостиниці, та й клопотався про нього.

А другого дня, від'їжджаючи, вийняв він два динарії, та й дав їх господареві й проказав: «Заопікуйся ним, а як більше що витратиш, заплачу тобі, як вернуся».

Притча вчить, що треба любити всіх людей. Пам'ятати заповідь: “Люби ближнього свого, як самого себе”.

Якщо випадає нагода допомогти будь-кому, то не слід запитувати, друг він нам чи недруг, добрий чи злий, співвітчизник чи чужинець. Ким би він не був, він нам ближній, і ми повинні з радістю допомогти йому, чим зможемо: грошима, якщо їх маємо, доброю порадою, працею чи будь-якою допомогою. Допомагаючи ближньому, ми даємо Самому Богу.

1-й учень. Ісус Христос сказав: “Що дасте одному із братів Моїх менших, те Мені дасте.” Під словами “брати Мої менші” Він розумів усіх нещасних, що потребують допомоги.

Послухайте притчу про вечерю. (*Демонстрація малюнка на слайді*)

У пустелі біля міста Віфсаїди з Ісусом було близько 5 тисяч чоловіків, а з ними їх жінки та діти. Сонце уже сідало; учні сказали Ісусу: “Місце тут пустельне і час пізній, Ти не відпустиш людей цих, щоб вони пішли в селища і там купили собі їжі?”

2-й учень. Але Ісус сказав учням: “Навіщо їм іти далеко? Ви дайте їм їсти”. Тоді один із учнів відповів Спасителю: “Де нам взяти їжі для такої кількості народу?”. Спаситель сказав: “Подивіться, чи немає тут де трохи хліба?”. „У одного хлопчика, – відповів апостол Андрій, – є п'ять ячмінних хлібців і дві рибки. Але що це для такої великої кількості людей?”. Тоді Спаситель звелів подати Собі хліб і рибу, потім велів розсадити всіх на зеленій траві. Коли ж всі сіли рядом, по сто і по п'ятдесят людей разом, Спаситель взяв п'ять хлібів і дві риби, поглянув на небо, благословив їх і, ламаючи хліб, став подавати учням шматки, щоб вони роздавали народу. Таким же чином розділив Спаситель і дві риби. Коли всі наситилися, Ісус звелів зібрати учням те, що залишилось, щоб не пропало, і назбирали учні 12 кошиків.

3-й учень. Необхідно завжди турбуватись про людей, бути чуйними, добрими, милосердними і за все дякувати Богові.

Будь завжди добрим для ближнього. Допомагай тим, хто поруч з тобою. “Люби добро, роби добро і бажай усім добра, бо це личить кожному праведнику і мудрецеві”. Митрополит Феодосій.

II група презентує міфологічні джерела

1-й учень. Ми хочемо вам прочитати «Міф про Епіметей та Прометей» Льва Толстого.

Був час, коли боги існували, а люди і звірі ще ні. Їх боги ще ліпили в підземеллі. І перед тим, як мали появитися звірі, Епіметей, брат Прометей, почав розподіляти здібності між ними: одним дав силу без швидкості, іншим – швидкість без сили, третіх нагородив здатністю літати.

2-й учень. Але був Епіметей не дуже мудрим і не помітив, що роздав усі здібності безсловесним створінням, а рід людський ще нічим не прикрасив. І коли подивився Прометей на плоди праці свого брата, то побачив, що людина не одягнена і не взута, без домівки та без зброї, а вже наступив той день, коли треба було вийти людині на світ Божий. І от, щоб допомогти людям, вирішив Прометей вкрати у бога-коваля Гефеста його мистецтво, а в богині мудрості Афіни – її майстерність. І подарував Прометей людям уміння працювати і мислити, а також подарував їм украдений з неба вогонь.

3-й учень. Так люди оволоділи умінням підтримувати своє існування, вони винайшли житло, одяг, взуття. Але жити їм було все одно погано, і багато з них гинуло у боротьбі зі звірами, бо ще не володіли мистецтвом жити в суспільстві. Якщо і збиралися вони разом, то у них одразу ж починалися сварки і непорозуміння, ворожість і ненависть, і знову

доводилися їм розселятися і гинути. Злякався тоді Зевс-громовержець, що загине усе людське плем'я, і вирішив ввести посеред людей добро, сором і правду, щоб вони служили окрасою поселень і засобом для встановлення дружніх зв'язків поміж людей.

III група презентує усну народну творчість

1-й учень. Шукаючи народні приказки і прислів'я про добро, і добру людину ми зрозуміли що в народі найбільшим скарбом вважалася мати добре серце. Нам було легко виконати це завдання, бо найбільше приказок в народі про милосердя, про добре ставлення одне до одного, про духовне багатство людини.

2-й учень. Ми спромоглися зібрати __ приказок і прислів'їв. Якщо хтось із вас хоче їх прочитати – зверніться до нашої групи. А зараз ми вам прочитаємо лише 10 з них.

1-й учень. Народна мудрість проявляється не тільки в приказках, а і в казках. Майже в кожній казці добро перемагає зло. Це такі, як «Кирило Кожум'яка», «Котигорошко», «Івасик-Телесик», «Кривенька качечка», «Попелюшка», «Рукавичка» та багато інших.

Вчитель. Я дякую всім вам за цікаві презентації. Пам'ятайте, що добрі вчинки завжди повернуться до вас, так як і злі. Пропоную вам переглянути мультфільм «Теремок».

(Перегляд мультфільму «Теремок». «Веселая карусель №29», другий мультфільм).

Вчитель.

– Чим відрізняється цей мультфільм від класичної казки «Теремок»?

(У цьому мультфільмі першим знайшов собі «теремок» ведмідь)

– Як вчинив він?

(Нікого більше не впустив.)

– Як ви думаєте, чому?

(Тому, що вважав, що тільки він має право на все, що знайшов. Йому самому не вистачить їжі, а тут ще і інших потрібно годувати.)

– Чому ведмідь вирішив запропонувати дружбу комару.

(Ведмідь знудився, він знав, що комар не з'їсть його продуктів. І в цьому випадку він подумав лише про себе).

– Але як ми бачимо, знайшовся ще один егоїст, який використав ведмедя.

– Яка мораль цієї казки?

(Якщо ти до людей не по-доброму, так вони віднесуться і до тебе).

– Давайте ставитися один до одного так, як хотіли б щоб люди ставились до нас.

Вчитель. Добро – це духовна категорія, Її не можна торкнутися, понюхати, посмакувати, Добро можна тільки відчутти.

Незакінчене речення.

Добро – це .....

(це ласкаве, добре, ніжне ставлення, це готовність допомогти в скрутну хвилину, це любов до оточуючого світу. Це те, що заставляє нас радіти, любити, співчувати)

–А хто перший у вашому житті допомагає пізнати суть Добра? У кого найдобріші очі та найласкавіші в світі руки, хто про вас піклується та переживає, навіть тоді, коли ви повиростаєте і станете дорослими? Отже, віддячте батькам і рідним своєю Добротою, щоб у неї менше було сивих волосинок, а очі завжди посміхалися.

Робота в парах.

Закінчіть речення:

Мені добре, коли...

Вчитель Пам'ятайте, що добрі вчинки завжди повернуться до вас, так як і злі. Давайте ставитись один до одного так, як хотіли б щоб люди ставились і до нас. Допомоги потребують і літні люди, які вже не мають сили працювати. Кожен із вас повинен зайняти таку життєву позицію, яка б приносила користь не тільки собі, а й людям. Живе, скажімо, поряд з вами літня людина – допоможіть їй, без будь-якої винагороди, і ваше добро засвітить вогник вдячності, такий, що зігріє й вашу душу. Ви відчуєте, що день не минув марно. Та, на жаль, ми іноді навіть не помічаємо, що увага потрібна і близьким людям. Давайте переглянемо сценівку, в якій ми можливо впізнаємо і себе.

Інценізація

(Кімната. Звучить голосно музика, хлопчик витанцьовує з книжкою, старенька бабуся лежить, потім встає з паличкою.)

Бабуся. Семене, трішки приглуши.

Голова вже гуде.

Онук. Ой, лежиш собі й лежи.

В тебе завжди щось болить.

Скільки раз казати, я – Сем,

Не понятно вам, чи що?

Ви, бабулю, вже совсем,

Не цікавить вас ніщо.

Зараз саме реп у моді.

Відчуваєте прилив?

Бабуся. Ой, прошу, онучок, годі!

Виключи вже цей мотив.

Вже весна співа надворі,

Чуєш пісню солов'їв?

Онук. Ви насправді, бабцю, хворі.

Це давно старі пісні:

В них ні кайфу, ні приколу,

Можна і коньки отдати.

Бабуся. Ой, не чула я ніколи,

Щоб ковзани весною брать.

Вже пирій шумить в городі,

І осот, як біс, поліз...

Онук. Ой, бабан, ну досить, годі,

А то ще добавиш сліз.

Сапка – це у прошлом веке.

Современна жизнь бурлить,

Зараз мисль о человеке.

Вже пора перекусить.

Бабуся. Ось картопелька тепленька,

Солоненькі огірки...

Їж, прополомо гарненько

Й відпочинем залюбки.

Онук. Ой, наївсь, тепер поспати б.

Я люблю відпочивати.

Бабуся. Та щоб їсти, треба дбати,

Працювати й зароблять.

Онук. Йди вже, бабцю, на городик,

Поспілкуйся з бур'янцем.

Бабуся. Спиноу ломить на погоду.

Онук. Ця гімнастика лікує й збереже твоє лице.

Бабуся. Може, й правда розімнуса,

Хай дитина ще поспить. (бере паличку)

Боже ж мій, я не нагнуся, (виходить)

Ой болить, болить, болить.

Виступ шкільного психолога. *(Розповідь про проведення добродіних акцій в школі)*

Учень 1. Не говори про доброту,

Коли ти нею сам не сяєш

Коли у радощах витаєш,

Забувши про чужу біду.

Бо доброта не тільки те,
Що обіймає тепле слово
В цім почутті така основа,
Яка з глибин душі росте.

Учень 2. Я вірю в силу доброти,
Добро завжди сильніше зла,
Дає наснагу, щоб цвісти
І світлу обирать дорогу.

Учень 3. Я вірю в силу доброти,
Що має долю роботяшу.
Що хоче, щоб і я, і ти,
І все було у світі кращим.

Учень 1 Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра!

Учитель. На закінчення я хочу вам розповісти таку притчу.

Просячись з учнями, вчитель завжди їм казав: «Ідїть і шукайте добро». Учні роз'їжались, і більше вчитель ніколи їх не бачив.

Але одного разу до вчителя прийшов мандрівник і сказав:

– Учителю, колись я був Вашим учнем, а тепер хочу знову ним стати.

– Я навчив тебе всьому, що знав сам, – відповів наставник.

– Ви веліли мені шукати добро, але люди повсюди творять лише зло, в їхніх серцях немає вдячності, – заперечив учень. – Я довго шукав добро, але його так і не знайшов. А нині повернувся, щоб Ви навчили мене як його знайти.

– Добре, – погодився вчитель, – я тебе навчу, але спочатку піди в ліс, який починається за моїм будинком. Там знайдеш покаліченого чоловіка. Врятуй йому життя, але при цьому ні про що в нього не розпитуй, не звертайся за допомогою до інших людей, не питай в нього навіть його імені.

Мандрівник пішов до лісу. Незабаром по стогону знайшов нещасного. Тоді мандрівник побудував курїнь і став лікувати бідняка травами. Коли невідомий видужав, він довго дякував своєму рятівникові, а потім пішов геть.

Мандрівник повернувся до вчителя і вигукнув:

– Вчителю, дякую вам. Нині я дізнався, що вдячність існує. Від цього бідняка я нарешті почув добрі слова!

– Ця людина – злодій. Жителі села побили його, а він прокляв їх. Він сказав тобі добрі слова, тому що насправді і добро і зло живуть в його серці, – промовив вчитель.

Сподіваюся, що ви прагнутимете стати добрішими і милосерднішими. А ця година доброти переросте у щоденну потребу творити тільки добро.

Підсумок уроку. Рефлексія.

Учитель.

Дати відповіді на питання у вигляді зв'язної розповіді.

- Що ви найкраще для себе зрозуміли з нашого виховного заходу?
- Які правила добра ви для себе запам'ятали?
- Як ви повинні поводитись у спілкуванні з людьми?
- Чи потрібні доброта і добрі вчинки в нашому житті?
- У чому ви бачите свій вклад в реальних справах?

Спробуй не наступати, а поступитися.

Не захопити, а віддати.

Не кулак показати, а протягнути руку.

Не заховати, а поділитися.

Не кричати, а вислухати.

Не розірвати, а склеїти

Звучить пісня «Дорогою добра».

Береговенко Тетяна Володимирівна,
учитель української мови та літератури Смілянського
природничо – математичного ліцею, класний керівник II – Б курсу

ТЕМА: «Той, що творить добро, творить саме Життя» (Ш. Амонашвілі)

МЕТА: дослідити поняття добра, його ролі в історичному процесі та сучасному суспільстві, проаналізувати проблему добра у «Кобзарі» Т. Шевченка та в народних прислів'ях, удосконалити вміння працювати в малих групах та створювати проекти; розвивати вміння самостійно знаходити та опрацьовувати інформацію, нестандартно мислити, розуміти підтекст художнього твору; виховувати доброзичливість, толерантність, культуру мовлення та оформлення думки; критичне мислення.

ОБЛАДНАННЯ: учнівські проекти, виконані за «Кобзарем» Т. Шевченка, комп'ютерні репродукції картин художників, дидактичні матеріали, записи пісень.

ВИД УРОКУ: урок – дослідження з використанням інтерактивну.

ХІД УРОКУ

(Урок розпочинається «Піснею на добро» – слова Ю. Рибчинського, музика І. Карабиця. На мультимедійній дошці – лейтмотив уроку:

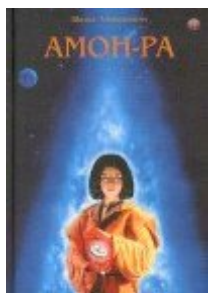
«Незалежно від того, чекають від тебе добра чи не чекають. Твори добро.

Незалежно від того, помітять твоє добро чи не помітять. Твори добро.

Незалежно від того, приймають твоє добро чи відкидають. Твори добро.

Незалежно від того, чим будуть платити тобі за добро: добром чи злом. Твори добро» (Ш. Амонашвілі «Амон Ра»))

I. Підготовка до сприймання.

Учитель. Добро і зло... Ці слова такі ж давні, як історія людства. На нашій землі здавна поняття "добро" розумілося як доброта і милосердя щодо всього живого на землі, чесність, порядність, здатність до співпереживання. А "зло" — це все темне, страшне, що шкодить людині, заважає їй спокійно, щасливо жити, примушує її страждати. Давайте зачитасмо вислів Шалви Амонашвілі про добро, взятий із його відомої у світі

книги «Амон Ра». (*Учень виразно зачитує вислів. На мультимедійній дошці репрезентується книга*)

«Амон Ра» - книга видатного педагога Ш. Амонашвілі про Любов і Співчуття, про шлях до Істини.

Учитель. Запишіть до схеми поради Шалви Олександровича Амонашвілі.

(Робота в парах. Діти записують до схеми поради).

II. Мотивація. («Мозкова атака»)

Учитель. Чи можливий світ людей без добра? Чому?

(Запис відповідей учнів на дошці: «Світ неможливий без добра, бо

- то вже не світ, а тьма;
- люди не можуть без добра;
- добро, як сонце, зігріває кожного;
- без добра неможливе життя...»)

III. Оголошення теми і мети уроку.

Учитель. Отже, сьогодні ми спробуємо заглянути в обличчя добра, познайомитися з його особливостями. Адже проблема милосердя, доброти хвилювала багатьох філософів, письменників, педагогів. Так видатний український учитель В.Сухомлинський зазначив: «Відчувати добро то найвища людська освіченість», а наш земляк – великий педагог В. Захаренко радив: «Поспішайте робити добро». Звідки ми з вами пізнаємо те, що називається добром?

Учень. З казок, народних пісень, з біблії, з творів різних письменників.

Учитель. Назвіть українських письменників, у творах яких постійно звучала тема добра.

Учень. Тарас Шевченко у багатьох поезіях згадував слово «добро». Можна сказати, що воно стало центральним у його творчості поряд зі словами «мати», «Україна», «воля».

IV. Репрезентація учнівських проектів «Добро у творчості Т. Шевченка»

1. Проект «Постійний епітет «добрий» у творах Т. Шевченка («Сон» («У всякого своя доля»), «Наймичка», «Маленькій Мар'яні», «Три літа», «Блаженний муж» «Чи є що краще, лучче в світі...», «Царі», «Добро, у кого є господа...»)

– (Обговорення та підведення підсумків проекту)

Проект «Антитеза та оксюморон «добро – зло» у творчості Т. Шевченка»

Назва твору	цитата
«Минають дні, минають ночі»	Доле, де ти! Доле, де ти? Нема ніякої! Коли доброї жаль, Боже, То дай злої!Злої!

«Дурні та горді ми люди»	І добре роблять, що кують На руки добрії кайдани
«Лічу в неволі дні і ночі»	А літа пливуть меж ними, Пливуть собі стиха, Забирають за собою І добро, і лихо!
«Блаженний муж...» (Давидові псалми)	...І не встануть з праведними Злії з домовини, Діла добрих обновляться, Діла злих загинуть.

(Обговорення та підведення підсумків проекту)

2. Проект «Добрі поради та пророцтва Великого Кобзаря»

І забудеться срамотня

Давня година,

І оживе добра слава,

Слава України... *(І мертвим, і живим...)*

...Отак братів благих своїх

Господь не забуде,

Воцариться в дому тихих,

В сім'ї тій великій,

І пошле їм добру долю

Од віка до віка *(«Чи є що краще, лучче в світі...» («Давидові псалми»))*.

Нема на світі України,

Немає другого Дніпра,

А ви претесь на чужину

Шукати доброго добра,

Добра святого... *(«І мертвим, і живим...»)*

...де нема святої волі,

Не буде там добра ніколи *(«Царі»)*.

Добро, у кого є господа,

А в тій господі є сестра

Чи мати добрая... *(«Добро, у кого є господа...»)*

...Добре жить

Тому, чия душа і дума

Добро навчилася любить! *(«Буває, іноді старий...»)*

(Обговорення та підведення підсумків проекту)

V. «Банк ідей»

Учитель. То що ж є добро, виходячи з аналізу творчості Т. Шевченка?

(Діти в малих групах підводять підсумки: добро – це родина, мати, рідний край, Україна, душевний спокій, чисте сумління і т. ін.)

VI. Згадати прислів'я про добро (колективна робота)

- Буде добре, як мине зле.
- Від добра ніхто не тікає.
- Від добра добра не шукають.
- Все добре, що добре кінчається.
- Добре чути далеко, а зле ще далі.
- Добре ім'я краще багатства.
- Добре роби - добре й буде.
- Добре треба шукати, а зло саме прийде.
- Добрий, хоч до рани прикладай.
- Доброго і корчма не зіпсує, а злого і церква не направить.
- Доброму всюди добре.
- Добро пушить, а лихо сушить.
- Як не було добра змалку, то не буде до останку.
- Світ не без добрих людей.

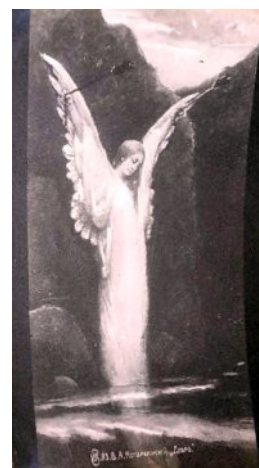
VII. Обговорення картини Вільгельма Котарбинського (1849-1922) «Добро».

- Хто зображений на картині?
- Чому тони полотна такі стримані?
- Що хотів підкреслити автор?
- Який авторський замисел?
- Яке насправді добро?

Що ми можемо зробити, щоб добра було більше?

VII. Підсумки уроку: «Якими рисами наділена добра людина?»

VIII. Оцінювання роботи в малих групах.

Таблиця самооцінювання в малих групах

Тема дослідження		примітки	Самооцінка	Загальний бал
головуючий				
секретар				
посередник				
доповідач				

ІХ. Домашнє завдання. Написати твір – роздум за висловами Ш. Амонашвілі: "Ти все можеш!" або лист – відповідь на запитання педагога: «Як живете, діти?».

Для юних художників намалювати картину «Як я уявляю собі добро?»

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Шевченко Т. Г. Кобзар. [Текст]. – К.: «Дніпро», 1986.- 540 с.
2. <http://traditions.org.ua/prisliv-ya-ta-prikazki/prisliv-ya-ta-prikazki-pro-dobro.html>
3. <http://www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=591>
4. <http://gallerix.ru/album/Kotarbinsky/pic/glrх-245101928>

*Северин Ольга Захарівна,
учитель світової літератури
Маньківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів №1 Черкаської області*

Клас 7-А

Тема. Той, що творить добро, творить саме Життя...

Мета уроку: навчити дітей творити і сприймати добро, збагачувати власний світ духовності; розвивати мовлення учнів, уміння працювати в групах, всебічно розкривати й розвивати їхні інтелектуальні й моральні якості, вміння висловлювати та аргументувати свою точку зору, толерантно ставитися до іншої позиції, виховувати почуття гідності за людину, відповідальності за свої вчинки, прагнення до самовдосконалення, віру в силу любові, дружби, добра і справедливості.

Обладнання: виставка дитячих робіт „Світ моїх захоплень”, картки „Правила дискусії”.

Тип уроку: розвиток мовлення.

Незалежно від того, чекають від тебе добро чи не чекають –
Твори добро.

Незалежно від того, помітять твоє добро чи не помітять –
Твори добро.

Незалежно від того, приймають твоє добро чи відкидають –
Твори добро.

Незалежно від того, чим будуть платити тобі за добро: добром чи злом –
Твори добро.

Твори добро і ні у кого не питай дозволу,
бо ніхто не може бути володарем твого добра.

Шалва Олександрович Амонашвілі

Хід уроку

1. Слово учителя.

Тихо, тихо-тихесенько,
Народилось дитятко, малесеньке.
Крихітка не бачить, не чує нічого,

Та серденьком маму шукає до того.

Як радісно-щемно милує родину:

Ненька щаслива годує дитину.

Любові, тепла, бажання добра

Дарує вечірня й ранкова пора.

Зростає, росте щогодини –

Добитися треба святого імення

Людини!

Пошук обов'язку, істини, смислу життя

Передать поколінням світлого майбуття.

О. Северин

Тема нашого уроку – Той, що творить добро, творить саме Життя...

2. Прийом «Асоціативне гроно».

Які асоціації у вас виникають, коли чуєте слова «добро» і «зло»?

(Відповіді учнів, створення асоціативного грона)

3. Хвилинка мудрості.

- Які прислів'я на дану тематику вам відомі? Згадайте їх.

(Якщо хочеш хорошого, не роби поганого. Діла говорять голосніше за слова. Добро добром згадують. Менше говори, більше чини. Щедрість душі словами не доводять. Людність дорожча за багатство. Добрий піклується про людей, поганий про себе та інші).

- Якими словами ми можемо доповнити асоціативне гроно? Допишіть їх.

Розгорніть, будь ласка, зошити та запишіть тему і епіграф уроку, зверніть увагу на проблемне запитання. До них ми звернемося на завершенні уроку.

Усі люди народжуються однаковими. Та потім одні стають добрими, порядними, а інші – злими, жорстокими. Кожен вибирає свій шлях, яким прямує до поставленої мети. Але, на жаль, дороги ці теж бувають різними: одні – рівні й легкі, інші – тернисті. Пройти їх теж можна неоднаково: або обійти круті схили й небезпечні повороти, або здолати їх. Чому так буває? Залежно від своєї духовності людина обирає шлях досягнення мети.

4. Проблемне завдання:

Добро... Творець добра... Яких людей можна так величати? (відповіді бажаючих учнів, учитель узагальнює їх).

5. Дискусія.

Перегляньте, будь ласка, „Пам'ятки для учасників дискусій”

Всі ви отримали випереджуюче завдання: ознайомитись і поміркувати над запитаннями до дискусії. Спікери команд, підійшовши до експертів, виберуть номери завдань для своїх груп. Прошу.

Запитання

- Одні мислителі давнини вважали, що красі судилося врятувати світ, інші бачили в ній корінь нещастя. Як вважаєте ви?
- Добро – це щастя. Люди кажуть: «З добрим добре». Чи згодні ви з даними словами?
- Чи можна по зовнішньому вигляді людини судити про її внутрішній світ, переконання, смак, поведінку?
- У чому проявляється внутрішня краса людини? Які вчинки людей можна оцінювати як найкращі? Чи може стати красивим кожен?

- Багатьох із нас хвилює тема байдужості до всього і всіх. Як ви вважаєте, із чим пов'язано, що серед наших сучасників багато байдужих людей?
  - Чи поділяєте ви думки В.О. Сухомлинського про те, що людина повинна працювати не тільки для того, щоб добувати собі хліб і одягу, побудувати житло, але і для того, щоб поряд з її будинком завжди цвіли квіти, давали радість їй і людям.
  - Прокоментуйте думки В.О. Сухомлинського із «Листів до сина»: «Мене дуже хвилює споживацьке ставлення деякої частини нашої молоді до духовних цінностей, особливо до музики. Не хочуть вчитися грати на скрипці або на кобзі, не хочуть співати. Насолоджуються музикою, записаною на плівці. Натиснув на кнопку – і музика є, не треба вчитися, не треба думати. Так легко дійти до повного отупіння».
  - Радість праці – це передусім радість подолання труднощів, горде усвідомлення і переживання того, що ось ми, напружуючи фізичні і духовні сили, вийшли переможцями; піднялись на вершину, до якої довго прагнули. Шлях до радості праці нелегкий, його можна порівняти із напруженням і подвигом альпініста: мало приємного і принадного в ходінні по скелях і бескидах, але все це необхідне для того, щоб досягти вершини, утвердити свою честь, гідність. Радість праці – в гордому поступі до вершини, в досягненні перемоги над силами природи (В.О. Сухомлинський). А як вважаєте ви?
  - Життя повинне переконувати, що лінощі й недбальство зачиняють двері для того, що доступне працювитуму й старанному. Тонке відчуття краси природи, захоплення нею – джерело радості буття і розуміння цінності життя. Краса природи – мати доброти і сердечності. Замилування кущем шипшини, на якому палають червоні ягоди, стрункою яблунькою, на якій залишилось кілька пожовклих листків, кущем помідорів, обпалених диханням першого заморозку, – все це пробуджує в людини лагідне, дбайливе ставлення до живого, прекрасного («Серце віддаю дітям»). Чи часто ви милуєтесь природою? Чи бережно і з любов'ю відноситеся до неї?
  - Виховуй у собі людину – ось що головне. Інженером можна стати за п'ять років, вчитися на людину треба все життя. Як ви розумієте дану фразу?
  - Найголовніше в душі – це краса. Краса в широкому розумінні – це мистецтво і музика, і сердечні стосунки з людьми («Листи до сина»). Чи можна стверджувати, що В.О. Сухомлинський дбав про те, щоб син його виріс справжньою людиною?
  - Чи вірно, що принижена гідність, почуття образи – одні із самих тяжких переживань? В чому смисл народної мудрості: „Заживе рана, нанесена стрілою, знову підніметься ліс, вирубаний сокирою, але не заживе рана, нанесена злим словом”?
  - Що таке доброта? Яку людину вважають доброю?
(Підсумок).
  - Я щиро вдячна за відверту розмову. Гадаю, що підняті питання допоможуть вам розрізнити людей, вміти читати їх душі, відчувати духовний світ і, звичайно, бажати творити добро...
  - Уважно послухайте оповідання В.О. Сухомлинського «Який слід повинна залишити людина на землі?», приготуйтеся відповісти на запитання, яке винесене у назву твору, відповідь обґрунтуйте. *(Спеціально підготовлені діти читають твір в особах. Після закінчення учні діляться своїми думками).*
- Старий Майстер звів кам'яний будинок. Став осторонь і милується. „Завтра в ньому оселяться люди”, – думає з гордістю.
- А в цей час біля будинку грався Хлопчик. Він стрибнув на сходинку й залишив слід своєї маленької ніжки на цементі, який ще не затвердів.
- Для чого ти псуєш мою роботу? – сказав докором Майстер.

Хлопчик подивився на відбиток ноги, засміявся й побіг собі

Минуло багато років. Хлопчик став дорослим Чоловіком. Життя його склалось так, що він часто переїздив з міста до міста, ніде довго не затримувався, ні до чого не прихилився – ні руками, ні душею.

Прийшла старість. Згадав старий Чоловік своє рідне село на березі Дніпра. Захотілось йому побувати там. Приїхав на батьківщину, зустрічається з людьми, називає своє прізвище, але всі знизують плечима – ніхто не пам'ятає такого Чоловіка.

– Що ж ти залишив після себе? – питає у старого Чоловіка один дід. – Є в тебе син чи дочка?

– Немає у мене ні сина, ні дочки.

– Може, ти дуба посадив?

– Ні, не посадив я дуба...

– Може ти поле випестував?

– Ні, не випестував я поля...

– Так, мабуть ти пісню склав?

– Ні, й пісні я не склав.

– Так хто ж ти такий? Що ж ти робив усе своє життя? – здивувався дід.

Нічого не міг відповісти старий Чоловік. Згадалась йому та мить, коли він залишив слід на сходинці. Пішов до будинку. Стоїть той, як наче вчора збудований, а на нижчій сходинці – закам'янілий відбиток хлопчикової ніжки.

- Ось і все, що залишилось від мене на землі, - з болем подумав старий Чоловік. – Але ж цього мало, дуже мало... Не так треба було жити.

(Учні відповідають на запитання та діляться своїми думками).

Серед гостей на нашому уроці присутні (і це не випадково) батьки.

Їм адресується наступне завдання: Висловити власну точку зору про почуте.

Обґрунтувати.

- Сім'я – це те первинне середовище, де дитина повинна вчитися робити добро (В.О. Сухомлинський).
- У медицині існує такий термін – передозування: цілющі ліки, якщо ними зловживати, діють як отрута. Так само і з „передозуванням” батьківської любові, коли ми не в змозі відмовити, заборонити. Тому, поки не пізно, подумаймо про майбутнє!

(На відміну від знань, які людина отримує у готовому вигляді, основи духовності та внутрішні духовні цінності вона має виробити в собі сама. Тому в її вихованні важливо, аби на всіх етапах свого духовного розвитку людина навчилася б жити в гармонії зі світом і з собою, виробила б ті принципи і правила, які стали б її духовним надбанням, її вартостями. А щоб життєвий вибір був вірний, ми, батьки, повинні завжди бути поряд, навчаючись жити з дітьми спільним духовним життям).

Уявіть собі, що ви стали всемогутнім правителем держави, ви – не чарівник і не можете, скажімо, перетворювати каміння в золото, виконувати будь-які бажання. Ви не можете також змінити потреби людини, але можете проводити будь-які реформи, щоб ви зробили? Які норми поведінки ви введете для жінок, чоловіків, дітей? *(Любов, розуміння, доброта, почуття відповідальності, взаємодопомога, взаємоповага...)*

Уявіть собі, що ви живете у XV столітті. Завдяки якомусь чарівному пристрою ви можете спостерігати себе у сьогоденні.

- Які риси особистості відбивають час в якому ви живете?
(+ інтелектуальний розвиток, віра у власні сили, любов, доброта, прагнення гармонії в усьому, прагнення до духовного розвитку, краса, відповідальність ...
- самовпевненість, вседозволеність, байдужість, жорстокість...)

- Які риси особистості не залежать від часу і обставин?

(любов, доброта, жорстокість, краса, відповідальність ...)

Хоч ми і назвали жорстокість як рису, що пройшла через віки, але я впевнена: її можна викорінити із наших душ, сердець, якщо на терези поставити любов, доброту, красу, відповідальність.

А зараз прошу звернути увагу на виставку „Світ моїх захоплень”. Учні класу – цікаві, неординарні особистості і демонструється ось тут лише малесенька часточка їх досягнень. Шановні учасники, вам слово.

(„Незакінчене речення”: Моє захоплення .....

Воно допомагає мені .....

Оцінювання.

Домашнє завдання. Твір-мініатюра: „Той, що творить добро, творить саме Життя...”

Основний напрямок нашого уроку – добро, творення добра. Тож давайте зараз зробимо невеличкий підсумок всього про що йшла мова.

Обговорення проблемного запитання та епіграфа до уроку.

Прозвучало дуже багато гарних слів. Візьміть їх з собою в майбутнє і хай вони зроблять ваше життя духовно багатим! А ще дуже хочу, щоб ви пам’ятали наступну притчу.

Притча про мудреця і метелика, або Все в твоїх руках.

Ця історія трапилась дуже давно у старовинному місті, де мешкав один мудрець.

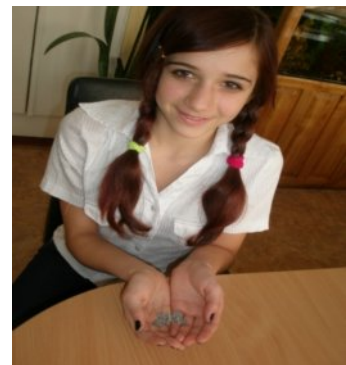
Слава про його мудрість розійшлася далеко за межі міста. Та жив там один чоловік, який заздрив славі мудреця. І от вирішив він придумати таке запитання, щоб мудрець не зміг на нього відповісти. Пішов чоловік на узлісся, спіймав метелика, заховав його в долонях і подумав: "Спитаю я в мудреця: скажи, о наймудріший, який метелик у мене в руках – живий чи мертвий?". Якщо він скаже "живий", я стисну долоні, і метелик помре; а якщо скаже "мертвий", я розкрию долоні, і метелик полетить. Ось тоді всі зрозуміють, хто з нас розумніший. Так усе і сталося. Зловивши метелика, лихий чоловік попрямував до мудреця і

запитав у нього: "Який метелик у мене, о наймудріший: живий чи мертвий?". І мудрець, який і насправді був дуже розумною людиною, відповів: "Усе у твоїх руках, чоловіче".

Отже, друзі, як ви гадаєте, що мав на увазі мудрець, коли так відповів чоловікові? (Від самої людини залежить, житиме метелик чи помре").

Правильно. Але в цих мудрих словах є ще один зміст: від людини залежить, чого у світі стане більше – добра чи зла.

Отож, візьміть на пам’ять про сьогоднішню нашу зустріч маленького метелика і пам’ятайте, «все у ваших руках». А лозунг Сахнівської школи (Авторська школа О.А.Захаренка) радить усім нам: “Якщо хочеш змінити світ на краще, зберегти його незайману красу і святість, починай це робити із себе і не завтра, а сьогодні, з цієї хвилини”.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПП
Зам. № 1211 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1